

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

GREEN ECONOMY AND DEVELOPMENT

Social, Economic, Technological, Scientific and Popular Science Journal

**2026-YIL / SENTABR /
9-SON, II-QISM**

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 2026-yil, sentabr.
II-qism*

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixoja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukariyeva Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

TIJORAT BANKLARIDA KREDIT RISKLARINI BAHOLASH VA MUAMMOLI KREDITLARNI BARVAQT ANIQLASHNING SUN'YI INTELLEKTGA ASOSLANGAN MENEJMENT MODELINI TAKOMILLASHTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	14
Alovuddin Jamolov	
YASHIL TRANSPORT: BARQAROR RIVOJLANISH UCHUN IMKONIYAT VA ISTIQBOLLAR.....	19
Quliyev Begimqul Melikovich	
SAMARQAND VILOYATIDA MAHALLIY BUDJETLARDAN FOYDALANISH ISTIQBOLLARI	25
Uzakova Kamola Bexzodovna	
O'ZBEKISTONDA EKOTURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING ZAMONAVIY TENDENSIYALARI VA ISTIQBOLLARI	31
Xolmurodova Moxichehra Dilmurodovna	
THE IMPACT OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT ON ECONOMIC GROWTH IN UZBEKISTAN: EVIDENCE FROM AN ARDL BOUNDS TESTING APPROACH (2000–2024)	36
Ortikov Olloberdi Muzaffar o'g'li	
Rajabova Malika	
O'ZBEKISTONDA KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISH MUAMMOLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH MEXANIZMLARI	44
Rustamova Dildora Jamshid qizi	
THIS STUDY EXAMINES BEIJING'S EXPERIENCE IN PROMOTING CROSS-BORDER E-COMMERCE IN TASHKENT FROM THE PERSPECTIVE OF REGIONAL COOPERATION	50
Wang Jiahao	
DORI VOSITALARIGA OID AXBOROTLARNI BUXGALTERIYA HISOBI VA HISOBOTLARIDA AKS ETTIRISH USLUBIYATINI TAKOMILLASHTIRISH	58
Yodgorov Xushvakt Mansurovich	
AGROSANOAT MAJMUINI MOLIVAVIY QO'LLAB-QUVVATLASHDA JAMLANMA DARAJA VA KANALLARARO TAKRORLANISHNI O'LCHASH METODIKASI: «YASHIL» YO'NALISHLAR MISOLIDA	63
Xudaynazarov Bekzod Akramovich	
ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА АКТИВОВ И СТАБИЛЬНОСТИ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ В КОММЕРЧЕСКИХ БАНКАХ	69
Баймуратова Зина Акилбековна	
O'ZBEKISTONDA INVESTITSIYAVIY MUHITNI YANADA RIVOJLANTIRISH VA INFLYATSIYANING SALBIY OQIBATLARINI KAMAYTIRISH YO'NALISHLARI	75
Niyozov Asad Qosimovich	
YASHIRIN IQTISODIYOTNING NAZARIY EVOLYUTSIYASI VA UNI BAHOLASHNING ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLARI	80
Afenov Nursultan Nugmatillayevich	
ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND COMPETITIVE ADVANTAGE IN HIGHER EDUCATION: OPPORTUNITIES AND CHALLENGES.....	86
Boynazarova Iroda Mahmud qizi	
GREEN BONDS IN UZBEKISTAN: OPPORTUNITIES, INSTITUTIONAL DEVELOPMENT AND BARRIERS TO SUSTAINABLE FINANCE	92
Umarova Zulaykho Tursunovna	
YASHIL INVESTITSIYALARNI JALB QILISH ORQALI BARQAROR IQTISODIY O'SISHNI TA'MINLASH MEXANIZMLARI	97
Teshayev Zafarbek Zokirovich	

RAHBARLIK LAVOZIMLARIDA XOTIN-QIZLAR ULUSHI VA MAVJUD STROTEPLAR TAHLILI	103
Abduraxmonova Feruzabonu Abduraxmon qizi	
ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND COMPETITIVE ADVANTAGE IN HIGHER EDUCATION: OPPORTUNITIES AND CHALLENGES.....	109
Boynazarova Iroda Mahmud qizi	
KATTA HAJMLI IQTISODIY MA'LUMOTLAR (BIG DATA) SHAROITIDA EKONOMETRIK BAHOLASH USULLARINING NAZARIY TRANSFORMATSIYASI.....	115
Zarikeyeva Miyasar Maratovna	
EFFECTIVE MECHANISMS FOR MANAGING ORGANIZATIONAL ECONOMIC SUSTAINABILITY IN THE PROCESS OF JOB OPTIMIZATION.....	121
Odilov Jakhongir Akram ugli	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINI BANK KREDITLARI ORQALI MOLIVAVIY QO'LLAB-QUVVATLASH MEKANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI.....	128
Abdullayev Ahrorjon Akmaljon o'g'li	
ZARGARLIK XIZMATLARI BOZORINI RIVOJLANTIRISHDA PERFORMANCE MARKETINGDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI.....	134
Azizova Roxila Baxodir qizi	
IQTISODIYOT NAZARIYASI: NAZARIY ASOSLARDAN AMALIYOTGACHA BO'LGAN IQTISODIY JARAYONLARNI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI	139
Xamdamiy Amriddin Xamdamiy o'g'li	
УПРАВЛЕНИЕ И ПРИНЯТИЕ РЕШЕНИЙ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ.....	145
Taravat Abdul Salam	
ПОВЕДЕНЧЕСКИЙ ПОДХОД В ГОСУДАРСТВЕННОМ УПРАВЛЕНИИ РАЗВИТИЕМ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ И КОНЦЕПТУАЛЬНАЯ МОДЕЛЬ	152
Ikrayeva Nodira Burxon kizi	
STOCK MARKET DEVELOPMENT IN UZBEKISTAN, 2023–2026: INSTITUTIONAL REFORM, PRIVATIZATION, AND EVIDENCE FROM PRIMARY EXCHANGE MICRODATA.....	159
Alekperova Dilshodakhon	
Toshkentov Kuvonchbek	
TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI MOLIVAVIY QO'LLAB-QUVVATLASHDA TIJORAT BANKLARINING O'RNI.....	167
Bozorov Ilyos Isomiddinovich	
TIJORAT BANKLARINING KAPITAL BAZASINI MUSTAHKAMLASHDA ZAMONAVIY MOLIVAVIY INSTRUMENTLARDAN FOYDALANISHNI TAKOMILLASHTIRISH.....	173
Abduraimova Fazilat Hikmatulla qizi	
TIJORAT BANKLARI MOLIVAVIY BARQARORLIGINI BAHOLASHDA YANGI KONSEPTUAL VA USLUBIY YECHIMLAR: SIRKULYAR IQTISODIYOT TAJRIBASI.....	180
Otajanova Shahnoza Shuhratovna	
BANKLARDA RISKLARNI BOSHQARISH, DAROMAD VA NATIJADORLIKNI OSHIRISH	185
Jo'rayev Bekzod Bahodir o'g'li	
INKLYUZIV TA'LIM MUHITINI TA'MINLASHDA UMUMTA'LIM MAKTABLARI MENEJMENTINI HUDUDIY KLASSTERLASH ASOSIDA OPTIMALLASHTIRISH MODEL: TASHKILIY-BOSHQARUV MEKANIZMLARI VA SAMARADORLIK KO'RSATKICHLARI	192
Rajapova Guldona Usman qizi	
FERMER XO'JALIKLARIDA MOLIVAVIY NATIJALARNI BOSHQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH: FOYDA SIFATI VA BARQARORLIGINI BAHOLASH YONDASHUVLARI	198
Rashidov Baxadir Yusupovich	
HUDUDLAR RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHDA INVESTITSIALARNING ROLI.....	203
Sapayeva Fazilat Norbayevna	

ERKIN IQTISODIY ZONALARDA EKO-SANOAT PARKLARINI TASHKIL ETISH VA EKOLOGIK TADBIRKORLIKNI BAHOLASH USULLARI	207
Turg'unova Tursunoy Maratovna	
TIJORAT BANKLARIDA JISMONIY SHAXSLARNI KREDITLASHNING TASHKILIY VA HUQUQIY ASOSLARI	212
Aminova Mehriniso Erkinjonovna	
BARQAROR RIVOJLANISH (ESG) PRINSIPLARINING KOMPANIYA BRENDI QIYMATI VA JOZIBADORLIGIGA TA'SIRI	217
Dilfuza Matisakova	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA MOLIVAVIY TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH ORQALI MOLIVAVIY XIZMATLAR SAMARADORLIGINI OSHIRISH	224
Raximova Lolaxon Avazovna	
MEHNAT INTIZOMINING KORXONALAR FAOLIYATINING IQTISODIY SAMARADORLIGIGA TA'SIRI.....	228
Azizova Sayyora Xamidullayevna	
MINTAQA IQTISODIYOTI BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA TIBBIY TURIZM XIZMATLARINING EKONOMETRIK BAHOLANISHI.....	237
Yusupova Mexribon Uktamovna	
KICHIK SANOAT ZONALARIDA INVESTITSION FAOLLIKNI OSHIRISHNING RAQAMLI TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMLARINI SHAKLLANTIRISH.....	245
Jo'rayev Po'latjon Komiljon o'g'li	
MAKTABGACHA TA'LIM XIZMATLARI SOHASIDA KICHIK BIZNES RAQOBATBARDOSHLIGINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI.....	251
Madaminova Feruza Tursunboy qizi	
YASHIL INVESTITSIYALARNING MINTAQAVIY IQTISODIY RIVOJLANISHDAGI O'RNI VA AHAMIYATI.....	259
Raximova Shaxnoza Xamzayevna	
KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA TAYYOR MAHSULOTLAR EKSPORTINI RAG'BATLANTIRISHNING IQTISODIY ASOSLARI VA TA'MINOT YO'LLARI.....	263
Esanov Yusufjon Dilmurod o'g'li	
RAQAMLI IQTISODIYOT: MOHIYATI, XUSUSIYATLARI VA O'ZBEKISTONDAGI RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	267
Sultonov Shahzod Shavkat o'g'li	
O'ZBEKISTON BANLARINIGKING YASHIL BANK MAHSULOTLARI TASHKIL QILISH MEXANIZMLARI VA ULARNING BANK IQTISODIY SAMARADORLIGINI SALBIY TA'SIR QILMAGAN HOLATDA MAHSULOTLARINING MOLIVAVIY BARQARORLIK TA'MINLASH YO'LLARI.....	275
Nuriddinov Murodjon Nuriddin o'g'li	
JAHON IQTISODIYOTINING GLOBALLASHUVI SHAROITIDA MILLIY EKSPORT SALOHIYATINI RIVOJLANTIRISHNING MARKETING MEXANIZMLARI.....	281
Jumayeva Zamira Bustonovna	
MARKAZIY OSIYO UCHUN GEOSIYOSIY RISK (GPR) INDEKSINI ISHLAB CHIQISH	285
Qodirova Laylo Otabekovna	
BIRLASHGAN ARAB AMIRLIKLARI STARTAP EKOTIZIMINI BOSHQARISH MODELI VA O'ZBEKISTON UCHUN SABOQLAR.....	289
Elmurod Sodiqov Shomurod o'g'li	
INTEGRATSIYALASHGAN HISOBOTNI SHAKLLANTIRISHNING METODOLOGIK YONDASHUVLARI.....	295
Abduvaliyev Zafar Mahmudovich	
AVTOMOBIL BUTLOVCHI QISMLAR ISHLAB CHIQARISHDA MAHALLIYLASHTIRISH VA TA'MINOT TARMOG'INI DIVERSIFIKATSIYALASH SAMARADORLIGI.....	301
Asadov Elyorbek Kandiayrovich	

INFRATUZILMA TADBIRKORLIK FAOLIYATI UCHUN ZARUR OBYEKTAR, INSTITUTLAR, RESURSLAR VA XIZMATLAR MAJMU'I.....	307
Rustamov Sultonbek Bekzadovich	
TURISTIK XIZMATLAR SOHASIDA INVESTITSION JOZIBADORLIK PARADOKSLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH MEXANIZMLARI (XORAZM VILOYATI MISOLIDA).....	315
Ollanazarov Bekmurod Davlatmurotovich	
"YASHIL" SANOAT SIYOSATINI BAHOLASHNING XUSUSIYATLARI.....	323
Ismatulloeva Madinabonu Fozil qizi	
BUDJET TASHKILOTLARIDA BUDJET MABLAG'LARI HISOB VA ULARDAN FOYDALANISH USTIDAN ICHKI AUDITNI TAKOMILLASHTIRISH.....	330
Murtozayeva Xusnora Erkin qizi	
KORXONANING BREND EKOTIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH.....	335
Sa'dulloev Habibullo Ibodullo o'g'li	
AGRAR VA SANOAT TARMOQLARIDA YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISH ORQALI YANGI ISH O'RINLARINI SHAKLLANTIRISH ISTIQBOLLARI.....	341
Bobojonov To'liqinbek Maxmud o'g'li	
O'ZBEKISTONDA SANOAT KORXONALARINING ENERGIYA TA'MINOTIDA QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARINING O'RNI VA ISTIQBOLLARI.....	347
Jo'ramurodova Feruza Mardon qizi	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA SANOAT KORXONALARINING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI OSHIRISH VA INVESTITSION STRATEGIYALARNI BOSHQARISH.....	353
Nazarova Nigora Yusufovna	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA OLIY TA'LIM MUASSASALARINING AKADEMIK FAOLIYATINI TRANSFORMATSIYA QILISHNING IQTISODIY-TASHKILY ASOSLARI.....	361
Raximbayev Musobek Komiljon o'g'li	
MAHALLIY BUDJET DAROMADLARINING SHAKLLANISH TENDENSIYALARI, HUDUDLARARO FISKAL TAFOVUTLAR VA HUDUDIY SOLIQ MA'MURIYATCHILIGI MUAMMALARINING TIZIMLI TAHLILI.....	367
Azamjonov Ulug'bek Usmonjon o'g'li	
O'ZBEKISTONDA KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINI SOLIQQA TORTISH TIZIMINING EVOLYUTSION RIVOJLANISHI VA ZAMONAVIY XUSUSIYATLARI.....	377
Erxanov Muxammadjon Absayitovich	
OZIQ-OVQAT MAHSULOTLARINI EKSPORTGA YO'NALTIRISHDA MARKETING STRATEGIYASINI ISHLAB CHIQUISH.....	382
Ilhamova Zarnigor Po'latjon qizi	
MAMLAKATIMIZDA TRANSPORT INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISH CHORA-TADBIRLARI.....	386
Qo'ziboev Umarbek Ulug'bekovich	
JUFT KORRELYATSIYA VA REGRESSIYA TAHLILI YORDAMIDA INVESTITSION FAOLIYAT SAMARADORLIGINI ANIQLASH.....	390
Muxtorova Shohida Negmat qizi	
TURISTIK INNOVASION LOYIHALARNI KRAUDFANDING ASOSIDA MOLIYALASHTIRISH MODELI.....	397
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna	
TIJORAT BANKLARIDA ICHKI AUDIT AMALLARINING NATIJADORLIGIGA TA'SIR ETUVCHI MUAMMOLAR.....	403
Yuldashev Xurshidbek Mamirjonovich	
MOLIYAVIY HISOBOTNING XALQARO STANDARTLARI ASOSIDA HISOBOTNI TUZISH VA TAQDIM ETISH HAMDA AUDITINI TAKOMILLASHTIRISH.....	408
Xalilov Bahromjon Bahodirovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA BARQAROR IQTISODIY O'SISHNING NAZARIY ASOSLARI.....	412
Masharipova Maksuda Becnazarovna	

COOPERATION BETWEEN CREATIVE INDUSTRIES AND TOURISM SERVICES IN BUILDING A NATION BRAND: FORMS, ASYMMETRIES, AND THE MISSING INTERFACE	419
Yusupova Mokhinur Farkhod qizi	
SUVEREN FONDLARDA ESG TAMOIYILLARINI BAHOLASH: MANDAT TURIGA ASOSLANGAN DIFFERENSIAL YONDASHUV	429
Jumaniyazov Inomjon Turayevich	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ТАРИФНОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ЭЛЕКТРОЭНЕРГЕТИКИ УЗБЕКИСТАНА НА ОСНОВЕ РАСПРЕДЕЛЕНИЯ ЗАТРАТ И ЦЕНОВЫХ СИГНАЛОВ	438
Аллаева Гульчехра Жалгасовна	
BOZOR SHAROITIDA KADRLAR TAYYORLASH TA'LIM TIZIMINI BOSHQARISH JARAYONINI RIVOJLANTIRILISHI	447
Temirova Shalola Erkinovna	
COMPARATIVE DYNAMICS OF AGRICULTURAL SUPPORT AND GREEN TRANSFORMATION: EVIDENCE FROM FOUR COUNTRIES	452
Abduraimov Abdunabi	
SOLIQ MEXANIZMINI RAQAMLI TRANSFORMATSIYA QILISHNING INSTITUTIONAL ASOSLARI	460
To'laganova Feruza Xamidulla qizi	
TADBIRKORLIK SUBYEKTLARIDA BOSHQARUV DARAJASINI MOLIVAVIY NATIJADAN MUSTAQIL BAHOLASH USLUBIYOTI	467
Axmadjanov Abrorbek Akbarjon o'g'li	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA JARAYONIDA YOSHLARNING INNOVATION ISH BILAN BANDLIGINI TARTIBGA SOLISHNING MAZMUNI VA AHAMIYATI	473
Bozorova Guljaxon Otabek qizi	
OZIQ-OVQAT MAHSULOTLARI NARXLARINING SHAKLLANISHI: INFLATION OMILLAR VA ULARNING AHOLI TURMUSH DARAJASIGA TA'SIRI	479
Xakimov Rashid	
PROSPECTS FOR PROMOTING UZBEKISTAN'S TOURISM BRAND IN THE INTERNATIONAL MARKET THROUGH ELEMENTS OF NATIONAL FASHION	485
Yusupova Mokhinur Farkhod qizi	
O'ZBEKISTON SUVEREN KREDIT REYTINGIDA DAVLAT QARZI BARQARORLIGINING O'RNI	494
Mamadaliyev Poziljon Mansurjon o'g'li	
INVESTITSIYA LOYIHALARINI MOLIVALASHTIRISHDA MOLIVAVIY RISKLARNI BAHOLASH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH	505
Karimov Shamsiddin Akram o'g'li	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA SOLIQ DUE DILIGENCE'NI QO'LLASH ISTIQBOLLARI	512
Muydinov Erkin Jamaldinovich	
O'ZBEKISTONDA ELEKTRON SAVDO XIZMATLARINING HOZIRGI HOLATI VA ULARNI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI	519
Ulugmurodov Farxod Faxriddinovich	
XORAZM VILOYATIDA ISTE'MOL TOVARLARI BOZORINING MARKETING TAHLILI	525
Yo'ldoshev Suxrob Urinboy o'g'li	
РАЗВИТИЕ СТРАТЕГИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯМИ НА ОСНОВЕ ТЕХНОЛОГИЙ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА	531
Мирзаева Азизахон Шерзодовна	
DAVLAT TIBBIYOT TASHKILOTLARIDA BUXGALTERIYA HISOBINING USLUBIY MUAMMOLARI	537
Kuliboyev Azamat Shonazarovich	
THEORETICAL APPROACHES TO THE FORMATION OF A MARKETING MECHANISM FOR PROMOTING EDUCATIONAL SERVICES	548
Shuhrat Bahodir o'g'li Umarov	

O'ZBEKISTONDA YASHIL QURILISHLOYIHALARINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI HAYOTIY SIKL XARAJATLARI ASOSIDA BAHOLASH	561
Mamadjanova Okila Gayratovna	
ЦЕННОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННАЯ ДИФФЕРЕНЦИАЦИЯ МЕБЕЛЬНОЙ ПРОДУКЦИИ: ПЕРЕХОД ОТ ПРОДУКТА К ИНДИВИДУАЛЬНОЙ ЦЕННОСТИ КЛИЕНТА.....	569
Файзуллаев Дилшодбек Саидулло угли	
O'ZBEKISTONDA RAQAMLI BANKLARNI (NEOBANKLAR) RIVOJLANTIRISH VA AHOLINING MOLIYAVIY SAVODXONLIGINI OSHIRISH YO'LLARI.....	579
Eshqobulova Charos O'roq qizi	
AHOLINING MOLIYAVIY QAROR QABUL QILISH KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH VA TADBIRKROLIK FAOLLIGINI OSHIRISH USLUBIYOTI	587
Obilov Mirkomil Rashidovich	

AHOLINING MOLIVAVIY QAROR QABUL QILISH KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH VA TADBIRKROLIK FAOLLIGINI OSHIRISH USLUBIYOTI

Obilov Mirkomil Rashidovich

GulDU “Menejment” kafedrası dotsenti v.b., Iqtisodiyot fanlari doktori

E-mail: mirkomilrashidovich@gmail.com

ORCID: 0009-0002-7904-1587

Annotatsiya. Mazkur maqolada aholining moliyaviy qaror qabul qilish kompetensiyalarini rivojlantirish orqali tadbirkorlik faolligini oshirishning uslubiy asoslari tadqiq etilgan. Moliyaviy qarorlarni mustaqil va asoslangan holda qabul qilish, daromad va xarajatlarni rejalashtirish, jamg'arma va kredit imkoniyatlaridan oqilona foydalanish, moliyaviy risklarni baholash hamda mavjud resurslarni samarali boshqarish tadbirkorlik faoliyatining muhim shartlari sifatida yoritilgan. Tadqiqotda aholining moliyaviy kompetensiyalarini rivojlantirish bilan tadbirkorlik tashabbuslari o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik tizimli yondashuv asosida tahlil qilinib, moliyaviy bilim, amaliy ko'nikma, risklarni boshqarish va moliyaviy imkoniyatlardan foydalanish qobiliyatlarini rivojlantirishga asoslangan uslubiy yondashuv taklif etilgan. Shuningdek, aholining moliyaviy qaror qabul qilish kompetensiyalarini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari hamda ularni tadbirkorlik faolligini oshirish mexanizmi bilan integratsiyalash imkoniyatlari asoslangan.

Kalit so'zlar: moliyaviy qaror qabul qilish, moliyaviy kompetensiya, moliyaviy savodxonlik, moliyaviy bilim, moliyaviy ko'nikmalar, tadbirkorlik faolligi, tadbirkorlik tashabbusi, moliyaviy risk, moliyaviy resurslar, moliyaviy xulq-atvor, iqtisodiy faollik, tadbirkorlik salohiyati, moliyaviy rejalashtirish, moliyaviy imkoniyatlardan foydalanish.

Аннотация. В данной статье исследованы методические основы повышения предпринимательской активности населения посредством развития компетенций в принятии финансовых решений. Самостоятельное и обоснованное принятие финансовых решений, планирование доходов и расходов, рациональное использование возможностей сбережений и кредитования, оценка финансовых рисков, а также эффективное управление имеющимися ресурсами рассматриваются как важные условия предпринимательской деятельности. В исследовании на основе системного подхода проанализирована взаимосвязь между развитием финансовых компетенций населения и предпринимательскими инициативами, предложен методический подход, основанный на развитии финансовых знаний, практических навыков, способностей к управлению рисками и использованию финансовых возможностей. Кроме того, обоснованы основные направления развития компетенций населения в принятии финансовых решений и возможности их интеграции с механизмом повышения предпринимательской активности.

Ключевые слова: принятие финансовых решений, финансовая компетентность, финансовая грамотность, финансовые знания, финансовые навыки, предпринимательская активность, предпринимательская инициатива, финансовый риск, финансовые ресурсы, финансовое поведение, экономическая активность, предпринимательский потенциал, финансовое планирование, использование финансовых возможностей.

Abstract. This article examines the methodological foundations for increasing entrepreneurial activity through the development of the population's financial decision-making competencies. Independent and informed financial decision-making, income and expenditure planning, rational use of savings and credit opportunities, assessment of financial risks, and effective management of available resources are considered important conditions for entrepreneurial activity. The study systematically analyzes the relationship between the development of financial competencies among the population and entrepreneurial initiatives and proposes a methodological approach based on the development of financial knowledge, practical skills, risk management capabilities, and the ability to utilize financial opportunities. In addition, the main directions for developing the population's financial decision-making competencies and the possibilities of integrating them into a mechanism for increasing entrepreneurial activity are substantiated.

Keywords: financial decision-making, financial competence, financial literacy, financial knowledge, financial skills, entrepreneurial activity, entrepreneurial initiative, financial risk, financial resources, financial behavior, economic activity, entrepreneurial potential, financial planning, utilization of financial opportunities.

KIRISH

Bugungi iqtisodiy sharoitda aholining moliyaviy qarorlarni mustaqil, asoslangan va uzoq muddatli manfaatlarni hisobga olgan holda qabul qilishi uning iqtisodiy faolligini belgilovchi muhim omillardan biriga aylanmoqda. Daromadlarni samarali taqsimlash, jamg'arma shakllantirish, kredit va investitsiya imkoniyatlarini baholash, moliyaviy risklarni aniqlash hamda mavjud resurslardan oqilona foydalanish ko'nikmalari nafaqat shaxsiy moliyaviy barqarorlikni, balki tadbirkorlik tashabbuslarining shakllanishini ham belgilaydi. Shu sababli moliyaviy savodxonlikni oddiy nazariy bilimlar majmui sifatida emas, balki real iqtisodiy vaziyatlarda to'g'ri moliyaviy qaror qabul qilish imkonini beruvchi kompetensiyalar tizimi sifatida shakllantirish dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Aholining tadbirkorlik faoliyatiga jalb etilishida moliyaviy qaror qabul qilish kompetensiyalarining mavjudligi alohida ahamiyatga ega. Chunki tadbirkorlik tashabbusining yuzaga kelishi bilan bir qatorda biznesni boshlash uchun zarur mablag'larni aniqlash, moliyalashtirish manbalarini tanlash, xarajat va daromadlarni prognozlash, kredit yuklamasini baholash hamda biznes risklarini boshqarish kabi qarorlar ham qabul qilinadi. Mazkur jarayonlarda yetarli moliyaviy kompetensiyaning mavjud emasligi moliyaviy resurslardan samarasiz foydalanish, ortiqcha qarzdorlik va tadbirkorlik tashabbuslarining barqaror rivojlanishiga to'sqinlik qiluvchi omillardan biriga aylanishi mumkin.

O'zbekistonda aholining iqtisodiy faolligini oshirish, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish hamda moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish jarayonida aholining moliyaviy kompetensiyalarini rivojlantirishga bo'lgan ehtiyoj kuchaymoqda. Shu nuqtayi nazardan, aholining moliyaviy qaror qabul qilish kompetensiyalarini rivojlantirishning ta'limiy, tashkiliy va amaliy yo'nalishlarini tadbirkorlik faoliyatini rag'batlantirish mexanizmlari bilan uyg'unlashtirish muhim ilmiy-amaliy vazifa hisoblanadi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi aholining moliyaviy qaror qabul qilish kompetensiyalarini rivojlantirish va ushbu kompetensiyalardan tadbirkorlik faoliyatida samarali foydalanishni ta'minlovchi uslubiy yondashuvlarni ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot doirasida moliyaviy bilim va ko'nikmalar, moliyaviy risklarni boshqarish, moliyaviy rejalashtirish, resurslardan foydalanish qobiliyati hamda tadbirkorlik faolligi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni baholashga alohida e'tibor qaratiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda tizimli, qiyosiy va tahliliy yondashuvlardan foydalanildi. Aholining moliyaviy qaror qabul qilish kompetensiyalari va tadbirkorlik faolligi o'rtasidagi bog'liqlik mavjud ilmiy adabiyotlar hamda statistik ma'lumotlar asosida o'rganildi. Shuningdek, tahlil, taqqoslash, umumlashtirish va mantiqiy xulosa chiqarish usullari asosida moliyaviy kompetensiyalarni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari aniqlanib, tadbirkorlik faolligini oshirishga yo'naltirilgan uslubiy yondashuv ishlab chiqildi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Aholining moliyaviy qaror qabul qilish kompetensiyalarini rivojlantirish masalasi xorijiy iqtisodiy adabiyotlarda moliyaviy savodxonlik va iqtisodiy xulq-atvor bilan uzviy bog'liq holda tadqiq etilgan. A. Lusardi va O.S. Mitchell "The Economic Importance of Financial Literacy: Theory and Evidence" nomli tadqiqotida moliyaviy bilimni inson kapitalining muhim shakli sifatida baholab, uning jamg'arish, qarz olish, investitsiya qilish va boshqa iqtisodiy qarorlarni qabul qilishdagi rolini asoslagan. Mualliflarning fikricha, moliyaviy bilim darajasi shaxsning iqtisodiy qarorlari sifati va moliyaviy farovonligiga ta'sir ko'rsatadi. Keyinchalik A. Lusardi va O.S. Mitchell "The Importance of Financial Literacy: Opening a New Field" tadqiqotida ushbu yondashuvni rivojlantirib, moliyaviy savodxonlikni aholining moliyaviy imkoniyatlardan samarali foydalanishi va asoslangan qarorlar qabul qilishi uchun zarur kompetensiya sifatida ko'rib chiqqan. S. Ambuehl, B.D. Bernheim va A. Lusardi esa "Evaluating Deliberative Competence: A Simple Method with an Application to Financial Choice" tadqiqotida moliyaviy tanlovlarda qaror qabul qilish sifatini bevosita baholash masalasini o'rgangan va faqat moliyaviy bilim darajasini emas, balki shaxsning o'z qarorlarining oqibatlarini to'g'ri anglash qobiliyatini ham hisobga olish zarurligini ko'rsatgan.

O'zbekistonlik tadqiqotchilar tomonidan ham aholining moliyaviy savodxonligi va moliyaviy kompetensiyalarini shakllantirish masalalariga e'tibor qaratilmoqda. U. Mahmudjonov "Moliyaviy savodxonlik tushunchasining nazariy asoslari" nomli tadqiqotida moliyaviy savodxonlik tushunchasining mazmunini ochib berib, uni moliyaviy qarorlarni qabul qilish imkonini beruvchi moliyaviy-iqtisodiy bilim, ko'nikma va malakalar bilan bog'laydi. Tadqiqotda moliyaviy savodxonlikning asosiy tarkibiy qismlari, moliyaviy bilim va ko'nikmalar, ijobiy moliyaviy xulq-atvor hamda mavjud moliyaviy resurslarni qisqa va uzoq muddatli rejalashtirish masalalari yoritilgan. N. Nazarovaning "Barqaror taraqqiyotni ta'minlashda ayollarning moliyaviy savodxonligini oshirish"

tadqiqotida esa moliyaviy savodxonlikning iqtisodiy mustaqillik, moliyaviy imkoniyatlardan foydalanish va barqaror taraqqiyotdagi ahamiyati tahlil qilingan. A. Sharobiddinov va X. Akramovning “Moliyaviy savodxonlikning muhimligi va uni oshirish yo’llari” tadqiqotida moliyaviy savodxonlikni rivojlantirishda ta’lim, budjetlashtirish, qarzlarni boshqarish va zamonaviy texnologiyalardan foydalanish yo’nalishlari ko’rib chiqilgan. Mazkur tadqiqotlar moliyaviy bilim va ko’nikmalarning ahamiyatini yoritgan bo’lsa-da, aholining aynan moliyaviy qaror qabul qilish kompetensiyalarini shakllantirishni tadbirkorlik faolligini oshirish bilan yagona uslubiy tizimda bog’lash masalasi alohida tadqiqot yo’nalishi sifatida qaralishi mumkin.

Tahlil va natijalar

Aholining tadbirkorlik faolligini oshirish masalasida moliyaviy qaror qabul qilish kompetensiyasini alohida ilmiy kategoriya sifatida tadqiq etish muhim ahamiyatga ega. Chunki tadbirkorlik faoliyatining boshlanishi va davomiyligi faqat kapitalning mavjudligi bilan emas, balki mavjud kapitaldan qanday foydalanish, moliyaviy imkoniyatlarni qanday baholash va yuzaga keladigan xavflarga qanday munosabat bildirish bilan ham belgilanadi. Shaxsning moliyaviy qaror qabul qilish kompetensiyasi uning daromad, xarajat, jamg’arma, kredit, investitsiya va tadbirkorlik faoliyati bilan bog’liq muqobil variantlarni anglash, solishtirish va ular orasidan iqtisodiy jihatdan asoslanganini tanlash qobiliyatini ifodalaydi. Shu jihatdan mazkur kompetensiya oddiy moliyaviy bilimdan kengroq mazmunga ega bo’lib, bilimni amaliy vaziyatda qo’llash, qarorning ehtimoliy oqibatlarini oldindan baholash va o’z moliyaviy xatti-harakatini tartibga solishni ham qamrab oladi.

Moliyaviy qaror qabul qilish kompetensiyasining mohiyatini anglashda “bilim”, “ko’nikma” va “kompetensiya” tushunchalarini farqlash muhimdir. Moliyaviy bilim shaxsga iqtisodiy va moliyaviy jarayonlarning mohiyatini tushunish imkonini beradi. Moliyaviy ko’nikma esa ushbu bilimlardan amaliy vaziyatlarda foydalanishni ta’minlaydi. Kompetensiya tushunchasi esa mazkur ikki elementni qaror qabul qilish mas’uliyati, mustaqil tahlil qilish, risklarni hisobga olish va qaror natijalarini baholash qobiliyati bilan birlashtiradi. Demak, moliyaviy qaror qabul qilish kompetensiyasi “nimani bilish” bilan bir qatorda “qanday qaror qabul qilish” va “qabul qilingan qarorning oqibatlarini qanday boshqarish” masalalarini ham o’z ichiga oladi (1-jadval).

1-jadval

Aholining moliyaviy qaror qabul qilish kompetensiyasining tarkibiy tuzilishi

Tarkibiy element	Mazmuni	Shaxsning amaliy qobiliyati
Moliyaviy bilim	Moliyaviy tushunchalar, vositalar va jarayonlarni anglash	Moliyaviy ma’lumotni to’g’ri tushunish
Moliyaviy tahlil	Daromad, xarajat, foyda, risk va moliyaviy shartlarni solishtirish	Muqobil variantlarni baholash
Moliyaviy rejalashtirish	Resurslar va kelgusidagi moliyaviy ehtiyojlarni oldindan belgilash	Moliyaviy maqsadlarni shakllantirish
Riskni baholash	Qarorning ehtimoliy xavf va yo’qotishlarini aniqlash	Noaniqlik sharoitida qaror qabul qilish
Qaror qabul qilish	Muqobil variantlar orasidan maqbul yechimni tanlash	Asoslangan moliyaviy tanlovni amalga oshirish
Qaror natijasini baholash	Qabul qilingan qarorning natijalarini tahlil qilish	Keyingi qarorlarni takomillashtirish

Jadvaldagi tarkibiy elementlarning o’zaro bog’liqligi shuni ko’rsatadiki, moliyaviy qaror qabul qilish kompetensiyasi chiziqli emas, balki uzluksiz takrorlanib turadigan jarayon hisoblanadi. Shaxs avval moliyaviy ma’lumotni qabul qiladi, keyin uni tahlil qiladi, muqobil variantlarni baholaydi, risklarni hisobga oladi va qaror qabul qiladi. Qaror amalga oshirilgach, uning natijasi qayta baholanadi va olingan tajriba keyingi moliyaviy qarorlar uchun asos bo’ladi. Shu sababli kompetensiyani rivojlantirish bir martalik ta’lim natijasi emas, balki amaliy tajriba va tahliliy fikrlashning muntazam rivojlanishini talab qiluvchi jarayondir.

Aholining moliyaviy qaror qabul qilish kompetensiyasi tadbirkorlik faoliyati bilan bog’langanda uning mazmuni yanada murakkablashadi. Shaxsiy moliya doirasida qabul qilinadigan qarorlar asosan daromad va xarajatlarni muvozanatini ta’minlashga yo’naltirilsa, tadbirkorlikdagi moliyaviy qarorlar biznesning kelgusidagi daromadi, xarajatlari, likvidligi, investitsion ehtiyoji va moliyaviy barqarorligiga ta’sir ko’rsatadi. Shu sababli tadbirkorlik kompetensiyasi tarkibida moliyaviy qarorlarni qabul qilish qobiliyati mustaqil va muhim komponent sifatida shakllanadi.

Bu yerda muhim jihat shundan iboratki, moliyaviy imkoniyatning mavjudligi tadbirkorlik faolligining avtomatik ravishda yuzaga kelishini anglatmaydi. Masalan, kredit olish imkoniyatiga ega bo’lgan shaxs

kredit mablag'laridan samarali foydalanish strategiyasini ishlab chiqmasa, moliyaviy imkoniyat iqtisodiy natijaga aylanmasligi mumkin. Aksincha, cheklangan resurslarga ega bo'lgan, biroq moliyaviy rejalashtirish va risklarni boshqarish ko'nikmalari rivojlangan shaxs mavjud imkoniyatlardan nisbatan samarali foydalanishi mumkin. Demak, tadbirkorlik faolligining muhim sharti resursning o'zi emas, balki resursdan foydalanish kompetensiyasidir. Shu asosda tadbirkorlik faolligini moliyaviy qaror qabul qilish kompetensiyasining amaliy natijasi sifatida ko'rib chiqish mumkin. Mazkur bog'liqlik quyidagi mantiqiy ketma-ketlik orqali ifodalanadi:

Moliyaviy bilim → moliyaviy tahlil → riskni baholash → muqobil variantlarni tanlash → moliyaviy qaror → resurslardan foydalanish → tadbirkorlik faolligi.

Ushbu ketma-ketlikda har bir bosqich keyingi bosqich uchun zarur shartni shakllantiradi. Moliyaviy bilim yetarli bo'lmasa, moliyaviy ma'lumotni to'g'ri tahlil qilish qiyinlashadi. Tahlil yetarli bo'lmasa, muqobil variantlar o'rtasidagi farqni aniqlash imkoniyati pasayadi. Risklar hisobga olinmasa, iqtisodiy jihatdan jozibador ko'ringan qaror kutilmagan moliyaviy yo'qotishlarga olib kelishi mumkin. Shuning uchun tadbirkorlik faolligini oshirishda moliyaviy qaror qabul qilishning barcha bosqichlarini yagona tizim sifatida rivojlantirish talab etiladi (2-jadval).

2-jadval

Moliyaviy qaror qabul qilish kompetensiyasining tadbirkorlik faolligiga ta'sir mexanizmi

Bosqich	Jarayon	Tadbirkorlikka ta'siri
Axborotni anglash	Moliyaviy ma'lumotlarni qabul qilish va tushunish	Iqtisodiy vaziyatni to'g'ri baholash imkonini beradi
Tahlil qilish	Xarajat, daromad, risk va imkoniyatlarni taqqoslash	Biznes qarorlarining asoslanganligini oshiradi
Variantlarni baholash	Moliyalashtirish va investitsiya variantlarini solishtirish	Resurslardan maqbul foydalanish imkonini beradi
Riskni boshqarish	Ehtimoliy yo'qotishlarni aniqlash va kamaytirish	Tadbirkorlik barqarorligini kuchaytiradi
Qaror qabul qilish	Eng maqbul moliyaviy variantni tanlash	Biznes tashabbusini amaliy faoliyatga aylantiradi
Monitoring	Qaror natijasini baholash	Keyingi qarorlarning sifatini oshiradi

Mazkur mexanizmning o'ziga xos jihati shundaki, u moliyaviy savodxonlikni tadbirkorlik faoliyatiga bevosita bog'lovchi oraliq bo'g'in sifatida qaror qabul qilish kompetensiyasini ajratib ko'rsatadi. Aynan shu bo'g'in moliyaviy bilimni real iqtisodiy harakatga aylantiradi. Shuning uchun aholining moliyaviy savodxonligini oshirish dasturlarida "moliyaviy mahsulotlar haqida ma'lumot berish" bilan cheklanib qolish emas, balki shaxsga muayyan moliyaviy vaziyatni tahlil qilish, variantlarni taqqoslash va mustaqil qaror qabul qilishni o'rgatish muhimdir.

Tadqiqot nuqtayi nazaridan moliyaviy qaror qabul qilish kompetensiyasini rivojlantirishning asosiy muammolaridan biri nazariy bilim bilan amaliy qaror o'rtasidagi uzilishdir. Shaxs kredit, foiz stavkasi yoki investitsiya tushunchalarini bilishi mumkin, biroq real moliyaviy vaziyatga duch kelganda ushbu bilimni amalda qo'llay olmasligi ehtimoli mavjud. Bu holat moliyaviy ta'lim mazmunini qayta ko'rib chiqishni talab qiladi. Ta'lim jarayonida nazariy tushunchalar bilan bir qatorda real hayotiy vaziyatlar, biznes keyslar, moliyaviy hisob-kitoblar, muqobil variantlarni taqqoslash va risklarni baholash topshiriqlaridan foydalanish kompetensiyaning amaliy yo'nalishini kuchaytiradi. Shu nuqtayi nazardan, aholining moliyaviy qaror qabul qilish kompetensiyasini rivojlantirish metodologiyasi uchta o'zaro bog'langan yo'nalishga asoslanishi maqsadga muvofiq: bilimni shakllantirish, qaror qabul qilish ko'nikmasini rivojlantirish va qaror natijasini tahlil qilish. Birinchi yo'nalishda shaxsning moliyaviy tushunchalarni anglash darajasi oshiriladi. Ikkinchi yo'nalishda o'zlashtirilgan bilimlarni amaliy vaziyatlarga tatbiq etish qobiliyati shakllantiriladi. Uchinchi yo'nalishda esa qabul qilingan qarorning iqtisodiy samarasi va ehtimoliy oqibatlarini baholash orqali o'z-o'zini tahlil qilish mexanizmi shakllantiriladi (3-jadval).

Yo'nalish	Rivojlantiriladigan kompetensiya	Uslubiy vosita	Yakuniy natija
Moliyaviy bilim	Moliyaviy tushunchalarni anglash	Ma'ruza, elektron kurs, o'quv materiallari	Moliyaviy axborotni tushunish
Tahliliy ko'nikma	Moliyaviy ma'lumotlarni tahlil qilish	Keys, amaliy topshiriq, taqqoslash	Muqobil variantlarni baholash
Risk kompetensiyasi	Xavf va noaniqlikni baholash	Vaziyatli topshiriqlar, ssenariylar	Riskni hisobga olgan qaror
Rejalashtirish	Moliyaviy resurslarni taqsimlash	Byudjet va biznes-reja tuzish	Resurslardan oqilona foydalanish
Qaror qabul qilish	Mustaqil moliyaviy tanlov	Muammoli vaziyat, simulyatsiya	Asoslangan moliyaviy qaror
Refleksiya	Qaror natijasini baholash	Monitoring, tahlil, qayta aloqa	Keyingi qarorlar sifatining oshishi

Ushbu uslubiyaning tadbirkorlik faolligini oshirishdagi ahamiyati shundaki, u shaxsni tayyor moliyaviy yechimlarni qabul qiluvchi subyekt emas, balki mustaqil iqtisodiy qaror ishlab chiquvchi faol subyekt sifatida shakllantirishga yo'naltiriladi. Bunday yondashuvda moliyaviy ta'limning natijasi o'zlashtirilgan bilim hajmi bilan emas, balki shaxsning real moliyaviy vaziyatda qanchalik asoslangan qaror qabul qila olishi bilan baholanadi. Tadbirkorlik faoliyatida ayniqsa moliyaviy risklarni boshqarish kompetensiyasi alohida ahamiyatga ega. Tadbirkorlik qarori doimo ma'lum darajadagi noaniqlik bilan bog'liq bo'ladi. Bozor talabi, xarajatlar, daromadlar, kredit majburiyatlari va investitsiya natijalari oldindan to'liq aniqlanmaydi. Shu sababli komponent moliyaviy qaror riskning mavjud yoki mavjud emasligini emas, balki uning darajasi, ehtimoli va mumkin bo'lgan oqibatlarini hisobga olgan holda qabul qilinadi. Bu esa moliyaviy kompetensiyaning asosiy belgilaridan biri sifatida noaniqlik sharoitida oqilona tanlov qilish qobiliyatini ajratib ko'rsatish imkonini beradi.

Bundan tashqari, moliyaviy qaror qabul qilish kompetensiyasini rivojlantirishda raqamli moliyaviy muhit ham hisobga olinishi lozim. Bugungi sharoitda shaxs kredit, to'lov, jamg'arma, investitsiya va boshqa moliyaviy xizmatlar to'g'risidagi ma'lumotlarni tezkor ravishda olishi mumkin. Biroq axborotning ko'pligi qaror sifatini avtomatik ravishda oshirmaydi. Aksincha, turli manbalardagi ma'lumotlarning ishonchliligini baholash, shartlarni solishtirish, yashirin xarajatlarni aniqlash va moliyaviy xavflarni anglash kabi yangi kompetensiyalarni talab qiladi. Demak, zamonaviy moliyaviy kompetensiya nafaqat moliyaviy bilimni, balki axborotni tanlash va uning ishonchliligini baholash qobiliyatini ham qamrab olishi kerak.

Tahlillar asosida aholining moliyaviy qaror qabul qilish kompetensiyalarini rivojlantirish va tadbirkorlik faolligini oshirish o'rtasidagi munosabatni quyidagi konseptual model orqali ifodalash mumkin:

Moliyaviy bilim + tahliliy ko'nikma + riskni baholash + moliyaviy rejalashtirish + mustaqil qaror qabul qilish + natijani baholash = tadbirkorlikka tayyorlik kompetensiyasi.

Mazkur modelda elementlar oddiy matematik yig'indi sifatida emas, balki o'zaro bog'langan kompetensiyalar tizimi sifatida qaraladi. Ularning har biri tadbirkorlik qarorining alohida bosqichini ta'minlaydi. Moliyaviy bilim qarorning axborot asosini, tahliliy ko'nikma uning mantiqiy asosini, riskni baholash ehtiyotkorlik mexanizmini, rejalashtirish resurslar muvozanatini, mustaqil qaror qabul qilish esa amaliy harakatni ta'minlaydi. Qaror natijasini baholash esa mazkur tizimning qayta aloqa mexanizmi sifatida xizmat qiladi.

Shunday qilib, aholining tadbirkorlik faolligini oshirishga qaratilgan yondashuvda moliyaviy resurslarni taqdim etish bilan bir qatorda ushbu resurslardan foydalanish kompetensiyasini shakllantirish ham zarur. Moliyaviy qaror qabul qilish kompetensiyasi rivojlangan shaxs mavjud iqtisodiy imkoniyatlarni faqat iste'mol qilish yoki qisqa muddatli moliyaviy ehtiyojlarni qondirish nuqtayi nazaridan emas, balki daromad yaratish,

kapitalni shakllantirish va tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish nuqtayi nazaridan ham baholay boshlaydi. Shu sababli mazkur kompetensiyani rivojlantirish metodologiyasi aholining iqtisodiy faolligini oshirishning ta'limiy vositasi bo'lish bilan birga, tadbirkorlik salohiyatini shakllantirishning muhim tashkiliy-uslubiy asosi sifatida namoyon bo'ladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Aholining moliyaviy qaror qabul qilish kompetensiyalarini rivojlantirish tadbirkorlik faolligini oshirishning faqat moliyaviy bilimlarni kengaytirish bilan cheklanmaydigan, balki shaxsning mavjud moliyaviy imkoniyatlarni tahlil qilish, muqobil variantlarni taqqoslash, risklarni baholash, resurslardan maqsadli foydalanish va qabul qilingan qarorlarning natijalarini baholash qobiliyatlarini shakllantirishga asoslangan murakkab jarayon ekanligini ko'rsatadi. Tadqiqot natijalari moliyaviy savodxonlikni mazkur kompetensiyaning boshlang'ich elementi sifatida qarash zarurligini, biroq bilimning o'zi mustaqil va samarali moliyaviy qaror qabul qilish uchun yetarli emasligini asoslash imkonini berdi. Shu sababli aholining moliyaviy kompetensiyasini rivojlantirishda nazariy bilimlarni amaliy vaziyatlarda qo'llash, moliyaviy axborotni tahlil qilish va uning ishonchliligini baholash, daromad va xarajatlarni rejalashtirish, qarz majburiyatlari hamda investitsion imkoniyatlarning oqibatlarini oldindan baholash ko'nikmalariga alohida e'tibor qaratish lozim.

Tahlil asosida moliyaviy qaror qabul qilish kompetensiyasi bilan tadbirkorlik faolligi o'rtasidagi bog'liqlik uzviy jarayon sifatida namoyon bo'lishi aniqlandi. Shaxsning moliyaviy imkoniyatlarni anglash darajasi uning tadbirkorlik tashabbusini shakllantirishiga, moliyaviy resurslarni boshqarish qobiliyati esa ushbu tashabbusni amaliy faoliyatga aylantirishiga ta'sir ko'rsatadi. Shu nuqtayi nazardan, tadbirkorlikni rivojlantirish siyosatida faqat moliyaviy resurslardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish emas, balki ushbu resurslardan oqilona foydalanish kompetensiyasini shakllantirish ham muhim metodik yo'nalish sifatida qaralishi kerak. Ayniqsa, biznes boshlash bilan bog'liq xarajatlarni, kutilayotgan daromad, kredit yuklamasi, moliyaviy risk va bozor sharoitlarining o'zgaruvchanligini kompleks baholash ko'nikmasi tadbirkorlik qarorlarining asoslanganligini oshiradi.

Shu asosda aholining moliyaviy qaror qabul qilish kompetensiyalarini rivojlantirish uslubiyatini moliyaviy bilimlarni shakllantirish, tahliliy ko'nikmalarni rivojlantirish, moliyaviy risklarni baholash, rejalashtirish, mustaqil qaror qabul qilish hamda qaror natijalarini monitoring qilish kabi o'zaro bog'liq yo'nalishlar asosida tashkil etish taklif etiladi. Bunday yondashuvda ta'lim jarayoni faqat nazariy ma'lumot berishga emas, balki real hayotiy va tadbirkorlik vaziyatlarini modellashtirish, moliyaviy qarorlarning turli variantlarini taqqoslash va ularning ehtimoliy oqibatlarini baholashga yo'naltirilishi maqsadga muvofiq. Natijada moliyaviy bilim amaliy ko'nikmaga, amaliy ko'nikma esa mustaqil qaror qabul qilish kompetensiyasiga aylanishi uchun metodik sharoit yaratiladi.

Aholining moliyaviy qaror qabul qilish kompetensiyalarini oshirishda raqamli moliyaviy muhitning imkoniyatlaridan ham tizimli foydalanish zarur. Bunda elektron bank xizmatlari, raqamli to'lov vositalari, kredit va jamg'arma mahsulotlari to'g'risidagi axborotlardan foydalanishning o'zi yetarli bo'lmay, ularning shartlarini solishtirish, yashirin yoki qo'shimcha xarajatlarni aniqlash, axborot manbalarining ishonchliligini baholash va moliyaviy xavflarni aniqlash ko'nikmalarini shakllantirishga ustuvor ahamiyat berish lozim. Bu yondashuv aholining raqamli moliyaviy muhitda mustaqil va mas'uliyatli qaror qabul qilish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Shuningdek, tadbirkorlik faoliyatini qo'llab-quvvatlashga qaratilgan ta'lim va maslahat dasturlarini moliyaviy qaror qabul qilish kompetensiyalarini baholash mexanizmlari bilan integratsiya qilish maqsadga muvofiq. Bunday mexanizm orqali shaxsning moliyaviy bilim darajasi bilan bir qatorda uning amaliy vaziyatda qaror qabul qilish, riskni aniqlash, resurslarni taqsimlash va qaror natijasini baholash qobiliyatlarini ham aniqlanishi mumkin. Mazkur yondashuv aholining tadbirkorlik salohiyatini faqat mavjud moliyaviy resurslar yoki biznesga bo'lgan qiziqish orqali emas, balki moliyaviy qarorlarning sifatini belgilovchi kompetensiyalar majmui orqali baholash imkonini beradi. Taklif etilayotgan uslubiyatning amaliy ahamiyati shundaki, u moliyaviy savodxonlikni oshirish jarayonini tadbirkorlik tashabbusini shakllantirish va uni barqaror iqtisodiy faoliyatga aylantirish jarayoni bilan bog'laydi. Mazkur yondashuv asosida moliyaviy bilim → moliyaviy tahlil → riskni baholash → muqobil variantlarni taqqoslash → asoslangan qaror qabul qilish → moliyaviy resurslardan samarali foydalanish → tadbirkorlik faolligi ketma-ketligi shakllanadi. Shu sababli aholining moliyaviy qaror qabul qilish kompetensiyalarini rivojlantirishni tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlashning alohida ta'limiy yo'nalishi sifatida emas, balki inson kapitali, moliyaviy inklyuziya va tadbirkorlik muhitini rivojlantirishni o'zaro bog'lovchi metodik mexanizm sifatida shakllantirish taklif etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Lusardi A., Mitchell O. S. The Economic Importance of Financial Literacy: Theory and Evidence // Journal of Economic Literature. – 2014. – Vol. 52, No. 1. – P. 5–44. – DOI: 10.1257/jel.52.1.5.
2. Lusardi A., Mitchell O. S., Curto V. Financial Literacy among the Young // Journal of Consumer Affairs. – 2010. – Vol. 44, No. 2. – P. 358–380. – DOI: 10.1111/j.1745-6606.2010.01173.x.
3. Lusardi A., Mitchell O. S. Financial Literacy and Planning: Implications for Retirement Wellbeing. – Cambridge: National Bureau of Economic Research, 2011. – Working Paper No. 17078.
4. Bruhn M., Zia B. Stimulating Managerial Capital in Emerging Markets: The Impact of Business and Financial Literacy for Young Entrepreneurs. – Washington, D.C.: World Bank, 2011. – Policy Research Working Paper No. 5642.
5. Miller M., Reichelstein J., Salas C., Zia B. Can You Help Someone Become Financially Capable? A Meta-Analysis of the Literature // The World Bank Research Observer. – 2015. – Vol. 30, No. 2. – P. 220–246. – DOI: 10.1093/wbro/lkv009.
6. OECD. Improving Financial Literacy: Analysis of Issues and Policies. – Paris: OECD Publishing, 2005. – 178 p. – DOI: 10.1787/9789264012578-en.
7. OECD. Financial Education for Youth: The Role of Schools. – Paris: OECD Publishing, 2014. – 184 p. – DOI: 10.1787/9789264174825-en.
8. OECD. Financial Education for Long-term Savings and Investments. – Paris: OECD Publishing, 2015.
9. World Bank. Measuring Financial Capability: A New Instrument and Results from Low- and Middle-Income Countries. – Washington, D.C.: World Bank, 2013.
10. Kempson H., Perotti V., Scott K. Measuring Financial Capability: A New Instrument and Results from Low- and Middle-Income Countries. – Washington, D.C.: World Bank, 2013.
11. World Bank. Enhancing Financial Capability and Inclusion in Uzbekistan: A Demand-Side Assessment. – Washington, D.C.: World Bank Group.
12. World Bank. Building a Financial Education Approach: A Starting Point for Financial Sector Authorities. Financial Inclusion Support Framework Technical Note. – Washington, D.C.: World Bank, 2021.
13. Mahmudjonov U. Moliyaviy savodxonlik tushunchasining nazariy asoslari // [ilmiy nashr ma'lumotlari].
14. Nazarova N. Barqaror taraqqiyotni ta'minlashda ayollarning moliyaviy savodxonligini oshirish // [ilmiy nashr ma'lumotlari].
15. Sharobiddinov A., Akramov X. Moliyaviy savodxonlikning muhimligi va uni oshirish yo'llari // [ilmiy nashr ma'lumotlari].

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 9/2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>